

мислителями й митцями. *С. Михида* відзначив наукову глибину праці, виокремивши як один із найбільш продуктивних розділ про З.Фройда. *В. Гуменюк* вказав на вирішальність вибраного ракурсу дослідження і, зокрема, ключової метафори для наукового успіху видання. *А. Козлов*, підкреслюючи значення дослідження Г.Сиваченко, зауважив, що вона відкриває нові горизонти для подальших наукових пошуків. *М. Сулима* відзначив, що монографія — це результат сумлінної і тривалої роботи дослідниці; використання широких контекстуальних рамок виокреслюють європейськість В.Винниченка. *Л. Мороз*, підсумовуючи обговорення, відзначила ключову роль книжки в розвитку сучасного винниченкознавства. На семінарі прийнято рішення висунути монографію Г.Сиваченко на здобуття премії ім. О.Білецького у галузі літературно-художньої критики.

Організаторами семінару була запропонована така тема для наступного зібрання: *“Картина світу у творчості Володимира Винниченка”*. Робочі теми семінару:

1. Парадигматика ідеологічних моделей у творчості В.Винниченка.
2. Естетичні моделі у структурі модерної свідомості (варіант В.Винниченка).
3. Трансформація хронотопічних структур у прозі митця.

Заплановане також проведення круглого столу *“Винниченкознавчий доробок В.Панченка (ідеологічне та естетичне)”*.

Оцінка семінару з позиції одного з її організаторів стереоскопізує подію, дає можливість побачити ідею в русі. Зміни відбулися не тільки кількісні (значно розширилася, порівняно з першим семінаром, географія учасників — Київ, Кіровоград, Сімферополь, Запоріжжя, Житомир, Кривий Ріг, Черкаси, а заявки надійшли з Одеси, Кам’янець-Подільського, Варшави), а й якісні. Як сигнал, поява дискусійних доповідей, поштовхом для появи яких був перший Винниченкознавчий семінар, що відбувся два роки тому. Так, доповідь Я.Цимбал опонувала ідеям, виголошеним О.Капленко, а доповідь О.Ковальчука діалогізує з ідеями, запропонованими В.Хархун. Такий підхід стимулює розгортання винниченкознавства як дискусійного простору, підтверджуючи головну ідею семінару про інтелектуальну провокаційність творчості В.Винниченка.

Винниченкознавчий семінар як культурологічна акція, що передбачав роботу секцій, презентацію, обговорення книжки, ще раз підтвердив плідність такої форми наукової організації.

м. Ніжин

Валентина Хархун

“БУДІВНИЧИЙ МОСТІВ МІЖ КРАЇНАМИ ТА МЕНТАЛІТЕТАМИ”

Саме так назвала Дмитра Затонського, акад. НАН України, дійсного члена Європейської академії наук і мистецтв, завідувача відділу світової літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Барбара-Марія Монгайм, відомий німецький громадський діяч, виголошуючи промову на честь українського дослідника під час церемонії його нагородження Медаллю Гете. Ця урочиста церемонія відбулася в день смерті Йоганна Вольфганга фон Гете 22 березня 2005 р. у його рідному місті Ваймарі. Почесну нагороду український вчений отримав, як зазначено в дипломі, “за видатні заслуги перед німецькою мовою за кордоном і за сприяння міжнародним культурним відносинам”. Цією медаллю Гете-Інститут — організація, що має свої філії майже в усіх країнах світу і працює в Україні вже понад десять років — щороку відзначає видатних діячів культури та науки, зазвичай по одному представнику від кожного континенту. 2005 р. серед нагороджених були письменниці Рут Клюгер (США) та Йоко Тавада (Японія), диригент Сімона Юнг (Австралія), філософ Самюель Аззефа (Ефіопія). Європу вперше представляв учений з України — Дмитро Затонський.

Слово і Час. 2005. №7

5 квітня ц.р. відбулося урочисте засідання вченої ради Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України за участю Надзвичайного й Повноважного Посла Федеративної Республіки Німеччина в Україні Дітмара Штюдemanна з дружиною, Першого секретаря Посольства ФРН в Україні Арно Кірхгофа, Барбари-Марії Монгайм, представників наукової громадськості та ЗМІ. Урочисте засідання вів директор Інституту літератури акад. НАН України М. Жулинський. Він щиро привітав відомого вченого від імені колективу Інституту, в якому той працює вже понад сорок років. У своєму виступі М. Жулинський підкреслив, що Дмитро Затонський — не лише автор численних монографій, присвячених різним аспектам історії німецькомовних літератур, а й фахівець, який багато зусиль докладає до підготовки нової генерації українських германістів. Під його проводом при Інституті літератури вже п'ять років успішно працює україно-німецький літературний семінар, що об'єднує провідних дослідників з різних регіонів України. Суттєвий внесок у розвиток вітчизняних досліджень зарубіжних літератур — видання керованого Дмитром Затонським часопису “Вікно в світ”, дванадцять випусків якого присвячено літературам Німеччини, Австрії та Швейцарії.

З яскравою подією щиро поздоровило Дмитра Затонського й керівництво Національної академії наук України: на адресу вченого надійшли привітання президента НАН України акад. НАНУ Б.Є. Патона, першого віце-президента головного ученого секретаря НАН України, акад. НАНУ А. П. Шпака, віце-президента НАН України, голови секції суспільних та гуманітарних наук НАН України акад. НАНУ І. Ф. Кураса, академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України акад. НАНУ В. Г. Скляренка. У цьому привітальному слові, зокрема, зазначається, що Медаль Гете за 2005 р. — особливий знак міжнародного пошанування Д. Затонського “як визнаного в світі вченого-германіста й популяризатора німецької літератури в Україні, людини, що зробила справді неоціненний внесок у розвиток наукового та культурного діалогу між німецькомовними країнами і Україною”.

Євгенія Волощук

Барбара-Марія Монгайм

Урочиста промова на честь Дмитра Затонського*

Вельмишановний, дорогий пане Затонський!

“Шляхетного чоловіка далеко веде влучне слово жінки”, — просто й одверто визнає Гете в своїй “Іфігенії”. Але коли б мені, польці з походження, так само просто було знайти таке далекосяжне влучне слово, яке б пасувало чудовій нагоді сьогоднішнього ранку й дозволило б скласти шану людині, вчителю, досліднику, що присвятив своє життя служінню мові, служінню німецькомовній літературі...

Я вивчила цю мову пізно, будучи вже дорослою Ви ж взяли за цю справу ще в дитинстві, позаяк в освічених колах України було само собою зрозумілим віддавати перевагу саме німецькій мові, котра тоді розглядалася як найважливіша іноземна мова. Чи могли Ви вже тоді уявити, що це перетвориться на пристрасть, яка триватиме все життя?

Ваш батько, викладач фізики та хімії, який спочатку працював у Київському університеті, а потім очолював Народний Комісаріат Освіти України, також — яблуко від яблуні таки недалеко падає — був шанованим ученим. Тривалий час у Києві існувала навіть вулиця Затонського. Він захоплювався літературою й сам писав невеличкі оповідки. 1938 р. його було вбито з наказу Сталіна — вочевидь, надто добре він знав про опозиційні настрої стосовно диктатора.

Попри те, що після смерті батька на Вас лягло тавро “сина ворога народу”, 1939 р. Вам удалося вступити до Київського університету, де Ви почали вивчати іноземні мови та літератури. Саме тоді Ви сформулювали своє життєве кредо: “Попри все”. Воно спрацювало

---

* Виголошена на церемонії вручення Медалі Гете у Ваймарі 22 березня 2005 р.

й під час війни, розв'язаної гітлерівською Німеччиною. Певно ж, потрапити на фронт син “ворога народу” міг, лише приховавши своє минуле. Вдалий камуфляж дозволив Вам і в повоєнні роки працювати перекладачем у військовому управлінні в Східній Німеччині.

Чи не звідси походить Ваше глибоке розуміння кафкіанських ситуацій?

А опісля були повернення на батьківщину, завершення навчання й подальша робота вчителем — звісно, у провінції. Втім, навіть і це могло бути небезпечним для життя. Сьогодні ми радіємо і сприймаємо як маленьке чудо те, що жоден із тих, хто знав Вашу таємницю, Вас не зрадив. Чи не цей досвід подарував Вам нову надію щодо батьківщини й надав Вам мужності, аби боронити німецьку літературу?

Лише після смерті Сталіна Ви змогли повернутися до Київського університету, захистити кандидатську дисертацію й викладати там німецьку мову. Ви запалили інтерес та любов до німецької літератури в серцях цілої генерації молодих українців і зростили багатьох германістів та літературознавців. Без Вас неможливо уявити сьогочасні дослідження німецькомовної літератури в Україні.

Прийшовши працювати 1961 р. до Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук, Ви заснували відділ світової літератури, яким досі керуєте. А згодом, 1965 р., з'явилася Ваша монографія “Франц Кафка й проблеми модернізму”, яка, коли кинути оком на десятиліття Вашого життя й праці, видається квінтесенцією Вашого життєвого досвіду. Світ Кафки, яким він є, ніколи не існував і не має існувати. Важко повірити у випадковість того, що Ваш аналіз романів “Замок” та “Процес” рясніє паралелями до радянської дійсності. Принаймні радянські гуманітарії сприйняли цю Вашу книжку як справжню революцію. Пізніше Ви самі так коментували цю ситуацію: “Світобачення Кафки, зображуваною ним абсурдність, — все це спричинилося тоді до великого духовного потрясіння. Нова культурна відкритість доби “відлиги” 60-х рр. у духовній царині мала вплив більший, ніж “перебудова”, що відбулася кількома десятиліттями потому”. Ви, вельмишановний пане Затонський, чимало посприяли цій “відлизі”.

Після падіння “залізної завіси” Ви стали посланцем, що долав мовні, літературні та культурні кордони. Далі були численні наукові публікації про літературний модерн, останнім часом — також про постмодерн, важливі конгреси, зустрічі, заснування провідного літературознавчого часопису “Вікно в світ”, головним редактором якого Ви стали. І коли люди із різних куточків колишнього Радянського Союзу, долаючи тривалу ізоляцію, почали знайомитися з іншою частиною Європи, Ви підтримували їх своїми порадами і своїм досвідом.

Кілька місяців тому мешканці Німеччини прийшли в захват від молодого, свідомого й харизматичного руху на Вашій батьківщині. Я певна того, що саме такі люди, як Ви, готували підґрунтя цього прориву. І якщо Гете стверджує: “отак творю я за гучним ткацьким верстатом свого часу”, — то нам не варто було б зловживати паралелями до земного духу та живих шат божества; а проте ж ми наполягаємо на тому, що Ви, вельмишановний пане Затонський, ткали разом з іншими живі шати Духу у Вашій країні.

Ви зростали за часів диктатури в атмосфері великої небезпеки, за часів терору, в кайданах інтелектуальної цензури. Це закарбувалося в долі Вашої родини та Вашій особистій долі. Мільйони радянських громадян пережили те саме. Та лише небагатьом із них вдалося, як це вдалося Вам, вибороти в цій ситуації своє самовизначення — захищати власні переконання й “попри все” йти своїм шляхом.

В особистій розмові, яка нещодавно відбулася в Києві, Ви дещо переповіли мені про Ваше життя й думки. Ваша надзвичайна життєва позиція, Ваш принцип ніколи не здаватися можуть слугувати всім нам яскравим прикладом. І коли Ви розповідали про свою любов до мови, до літератури, до культури та передусім про невичерпну любов до життя й вічну спраглисть пригод, я помітила молоді вогники у Ваших очах.

Упродовж століть історія схожим чином випробовувала поляків та українців. Я щаслива з того, що опікуючись безпритульними, а отже, й “безсловесними” дітьми у Вашій

країні, маю сьогодні нагоду славити людину, яка дарує мені надію на те, що ці діти матимуть змогу колись причаститися до мови літератури, а отже — до мови людства. Я щаслива з того, що отримала шанс висловити Вам, дорогий пане Затонський, свою повагу. Сьогодні цією нагородою відзначаються Ваші великі заслуги в галузі літературознавства та германістики, Ваша діяльність як посередника, посланця, будівничого мостів між країнами та менталітетами, одне слово, відзначається справа всього Вашого життя. Моє щиросердне захоплення адресоване також чудовій людині й великій особистості.

Я впевнена, що колись знову з'явиться вулиця Затонського — на згадку про Вашого батька, але передусім — на Вашу честь.

Дмитро Затонський

Слово подяки**

Вельмишановні пані та панове!

Я глибоко схвилюваний церемонією нагородження, під час якої пролунало багато теплих слів на мою адресу, і щиро вдячний Інституту Гете за високу оцінку моєї діяльності. Той факт, що Медаль Гете присуджується сьогодні літературознавцями, є свідченням важливої ролі гуманітарних наук і, власне, самої літератури в нинішньому суспільстві, де, як здається, вочевидь панують техніка та точні науки. Мені б хотілося, аби сучасне суспільство усвідомило значущість літературної складової свого духовного буття, адже проголошена вашим великим співвітчизником Йоганном Вольфгангом фон Гете епоха всесвітньої літератури ще далеко не завершилася.

Велика честь і радість отримати Медаль Гете випала мені не лише тому, що півстоліття свого життя я присвятив дослідженням німецькомовних літератур, а й тому, що в моїй країні відбулася революція, яка привернула до неї увагу всього світу. Виступаючи сьогодні перед вами у віці, до якого дожив Гете, я хочу сказати, що за своє довге життя пережив багато історичних подій, однак побачене мною під час “помаранчевої революції” в Україні глибоко мене вразило. Для мене було справжнім потрясінням те, що мільйони моїх співгромадян вийшли на площі й вулиці міст, вимагаючи справедливості й захищаючи власну гідність. У серці Києва, на Майдані Незалежності та вулиці Хрещатик, вдень і вночі, часом у лютий мороз і в снігопад, стояли сотні тисяч людей. Я був глибоко вражений, коли вперше побачив обличчя молодих демонстрантів, що випромінювали спокійну мужність, рішучість та ентузіазм. Однак найбільш разючим у цій революції було те, що вона досягла своєї мети без жодної краплі крові. Я, що пережив чимало кривавих подій історії, вважаю це головним її досягненням.

Помаранчева революція змусила європейців по-іншому побачити Україну — як країну, котра свідомо робить європейський вибір і щиро прагне його захищати. Стереотипні уявлення про пасивність українського народу було зруйновано, натомість помітно актуалізувалася ідея політичного, економічного та культурного наближення нашої держави до Європи. Помаранчева революція є тільки першим кроком на цьому шляху. Гадаю, що, рухаючись у даному напрямку далі, ми не втратимо своєї культурної самобутності — навпаки, багатства української культури, науки та літератури відкриються нашим європейським сусідам. Медаль Гете я розглядаю саме як істинний знак того, що в очах німців Україна перестає бути “terra incognita”.

** Промова, виголошена Д. Затонським у Ваймарі 22 березня 2005 на церемонії вручення Медалі Гете.

